

A LÉTezés jogán

Január 11-én jelent meg 25-50-75 címmel egy nagy port kavart tanulmány, melyet neves magyar szociológusok és közgazdászok is támogattak, és amely tökéletes példája annak, hogy néha a tudomány ugyanolyan veszélyes lehet az emberiségre nézve, mint a tudatlanság.

A tanulmány egy erőteljesen államközpontú társadalmat vizionál, mely radikálisan egyenlőségpárti és ezt az elvet a jövedelmek nagyfokú újraelosztásával az állampolgárok vagyonára is kiterjeszti. Ennek az egyenlősítő törekvésnek az eszköze a „LÉT-pénz”, mely egy mindenkinek alanyi jogon járó, havi 50000 forintos „fizetés” (gyerekek esetében 25000, várandós nők esetében 75000 forint), mely azt az eredményt honorálja, hogy az illető létezik. Ennek a fedezete pedig a jelenleg létező szociális védelemre költött összeg és a munkát terhelő adók és járulékok.

Szerencsére ezt a nevetséges ötletet nem sokan veszik komolyan. Az ötletgazdák az Európai Unió összes tagállamában gyűjtöttek aláírást és 200 ezer aláírótt sikerült is összegyűjteniük. Ha belegondolunk, hogy az EU 28 tagállamában több mint 500 millióan élnek, ez egy jelentéktelen kisebbség. Hogy érzékeltessem az aláírásgyűjtés komolytalanságát: a 300 milliós Egyesült Államokban tavaly év elején 30 nap alatt 34 435 ember írta alá azt a petíciót, amely egy amerikai Halálcsillag megépítését indítványozta a Csillagok Háborúja című film alapján, 2016-os határidővel.

A szerzők az „alapfelszereltségű piaci liberalizmust” részesítik előnyben a tanulmány bevezetőjében leírtak szerint. Bevallom, fogalmam sincs, hogy ez alatt mit értenek. Nem értem ugyanis, hogy milyen piacgazdaság az, ahol az állami újraelosztás olyan mértékű, amely már dominálja a munkaerő-piaci mechanizmusokat és alapjaiban változtatja meg a fogyasztás szerkezetét. A magyar háztartások teljes évi bruttó jövedelme 12000 milliárd forint, melyből 7800 milliárd forint a munkajövedelem. Az állami LÉT-pénz viszont már önmagában több mint a felét tenné ki a teljes jövedelemállománynak, ami jól mutatja a javaslat államelvű, szocialista jellegét. Nem értem azt sem, hogy milyen liberalizmus az, ahol az állam kötelességének érzi, hogy semmibe vegye a magántulajdonhoz való jogot. Ne legyenek illúziói senkinek! Az „állam által biztosított” 6000-6500 milliárd forint ugyanis nem az égből hullana alá. A fedezetét adók és járulékok jelentenék, bár nem hiszem, hogy ekkora összeg hosszú távon bármilyen módon is előteremthető lenne. A végletekig feszített egalitarianizmusról, a piaci folyamatok elnyomásáról és az állam által vezérelt lakossági fogyasztásról nekem nem egy piaci liberalizmus jut eszembe.

A társadalomtudományok nagy veszélye, hogy a kutató a saját szemüvegén keresztül nézi a világot, ami miatt a valóságnak csak egy torz, szubjektív másolatát kapja. Ennyiből sokkal nagyobb a társadalomtudós felelősség, mint a természettudósé, akit a természeti törvények erős

sorvezetővel ajándékoztak meg. Készséggel elhiszem, hogy a tanulmány íróit a jó szándék vezérelte, amikor azt feltételezték, hogy az emberek akkor is ugyanúgy vállalnának munkát akkor is, ha kapnak alapjövedelmet, mint akkor, ha maguknak kell előteremteni a megélhetéshez szükséges pénzösszeget. Ez igaz is azok esetében, akiknél a munka egyben hivatás. Nagyon szerencsések azok az emberek, akik megtalálták hivatásukat és számukra a munka élvezet, nem pedig pénzkereseti lehetőség. Ők a munkahelyen kiélhetik kreativitásukat, élvezhetik azt, hogy egy olyan tevékenységért kapnak pénzt, ami még hasznosságot is nyújt nekik. De a közgazdaságtani törvények mást diktálnak. Az emberek többségének nem a munka okoz örömet. Az emberi faj már csak olyan, hogy sokkal jobban érzi magát a szerettei körében, a természetben túrázás közben, a televízió előtt vagy az ebédlőasztalnál egy jó vacsora mellett, mint a munkahelyen. Számukra a munka pénzkereseti lehetőség, amelyen keresztül lehetőségük nyílik örömet okozó tevékenységek folytatására. Az összefüggés roppant egyszerű: ha az ingyen pénz a munkavállaló fogyasztásának számottevő részét teszi ki, akkor már nem lesz „olyan sürgős” a munka, vagyis a munkabéren keresztül megszerzett többletjövedelem már nem okoz számára akkora hasznosságnövekedést.

A szerzők szerint 5100 milliárd forintos kiadást jelentene az állam számára az ingyen pénz. Eközben a bruttó bérek csökkentése mellett bevezetnének egy új közteher-fajtát, a „LÉT-hozzájárulást (LÉT-HO)” és növelnék az SZJA-t, miközben a járulékok és a helyi adók szintjét változatlanul hagynák. A bruttó bérek a LÉT alapösszegével csökkennének (a tanulmányban a szerzők 3,4 millió itthon adózó munkavállalóval számolnak, így én is ezt teszem), amit a másik oldalon a munkavállaló LÉT-ként kapna meg. Ezzel párhuzamosan (ha nem számolunk adó- és járulékemeléssel) munkavállalónként fix 14 250 forintos havi kiengedést, munkáltatónként pedig fix 17 250 forintos kiengedést jelentene a javaslat, hiszen a fixen csökkentett bruttó fizetéssel arányosan csökkenne az adó- és járulékteher is a jövedelemtől függetlenül. Ez az adókiengedés évente 1285 milliárd forintot jelent. A munkáltató által elvesztett 50 000 forintnyi bruttó bér a másik oldalon LÉT járadékként jelenne meg. Mindez úgy valósulna meg, hogy egy 50 000 forintos LÉT-hozzájárulást kellene fizetnie a munkáltatónak, amit aztán az állam visszaadna a munkavállalónak LÉT járadékként (igen, ahelyett, hogy azt mondanák a szerzők, hogy legyen a bruttó bér első 50 000 forintja adó- és járulégmentes, inkább először átáramoltatnák ezt a pénzt az államon, amely híresen jó gazdája a pénznek). Ez 2040 milliárd forintot jelent az összes munkavállalóra vetítve. Ez az a LÉT összeg, amely rendelkezik fedezettel. A fennmaradó 3060 milliárd forint viszont fedezet nélküli, ez adódik hozzá az 1285 milliárd forintos adókiengedéshez. A 4345 milliárd forint a minimális finanszírozási igénye a programnak (adminisztratív költségekkel nem számolva). Ehhez részben fedezetet jelenthet az, ha a nyugdíjakkól ugyanúgy levonják az 50 000 forintot, mint a fizetésekből. Ha azt nézzük, hogy ma Magyarországon 2,8 millióan kapnak valamilyen jogcímen ellátást, akkor ez évi 1680 milliárd

forintos fedezetet jelent, bár ez lényegében csak ugyanazon összeg átcímkezése. Még mindig hiányzik azonban a rendszerből 2665 milliárd forint. A szerzők itt további fedezetként azonosítják a szociális kiadásokat. Ha a társadalombiztosítás jellegű pénzbeli ellátásokat kivesszük a képletből (hisz ott már előbb elvégeztük az átcsoportosítást), akkor az így nyerhető maximális összeg 2000 milliárd forint. Ebben az esetben a nyugdíjon és a LÉT-en kívül minden pénzbeli ellátás megszűnne. Hangsúlyozom, ez a maximális összeg (az 5100 milliárd forintnyi, társadalombiztosítási és jóléti szolgáltatások finanszírozására 2014-re elkülönített összegből maximum 3600 milliárd forint takarítható meg, ha nem akarunk nyugdíjat csökkenteni). Eddig semmi mást nem csináltunk, csak átneveztünk a munkavállalók és a nyugdíjasok jövedelméből 50 000 forintot LÉT-re (az „átnevezés” kifejezés azért állja meg a helyét, mert mindkét jövedelem jelenbeli vagy múltbeli termelés ellenértékeként jön létre, így már eddig is alanyi jogon járt), illetve a szociális juttatásokból csináltunk egy alanyi jogon járó összeget, miközben elvettük az 50 000 forint feletti szociális juttatásokat. Hiányzik azonban még 665 milliárd forint. Ennek a fedezetét nyújtaná a munkavállalók által fizetendő magasabb SZJA és a munkáltatók által fizetendő, 50 000 forintot meghaladó LÉT-HO. A tanulmányban ki is bújik a szög a zsákból: a „finomhangolást” követően már 60 000 forintos LÉT-HO-ról beszélnek a szerzők. Ha a maradék fedezetet az SZJA növelése biztosítaná, akkor a fentebb említett adókiengedés máris elenyészik.

De nézzük, hogy akkor pontosan mit is csinál a terv. Hagy a munkavállalóknál átlagosan havi 11 ezer forint jövedelmet, miközben elvesz 50 ezret. A fizetési csekken tehát 39 ezer forinttal kisebb összeg fog szerepelni, mint eddig. A munkáltatóknál hagyott összeg nem jelentős, munkavállalónként 4000 forint havonta. A nyugdíjasok helyzete semmiben sem változik, csak immáron két jogcímen kapnák meg ugyanazt a pénzt. A LÉT-re jogosult 7,5 millió felnőtt közül 1,3 millió lakos viszont nem kereső és nem jogosult a társadalombiztosítási rendszeren keresztül ellátásra sem. Ők mindentől függetlenül fixen 50 000 forintot kapnának. Ennyit kapna a pályakezdő munkanélküli Budapesten, ennyit a szolnoki főiskolás és ennyit kapna a gyermekét egyedül nevelő borsodi anyuka is. Persze a differenciálás lehetséges a szociális juttatások egy részének megtartásával, de ehhez már jelentős, 100 milliárdos nagyságrendű jövedelmet kellene elvonni a középosztálytól.

Látható, hogy ez a megoldás nem nyújt ösztönzést senkinek. A szegénységből való kitöréshez kevés, ahhoz viszont épp elég, hogy konzerválja a szegénységet. Egy minimálbéres munkavállalónak ugyanis arról kellene döntenie egy ilyen világban, hogy hajlandó-e dolgozni havi 160 órát egy 30 ezer forint körüli összegért (200 forint körüli órabérért!), vagy alternatív lehetőségek után néz. Nehezen tudom elképzelni, hogy egy nehéz fizikai munkát végző szalagmunkás számára vonzó lenne a 30 ezer forint körüli fizetés. Ez a program az alacsony

jövedelműek munkakínálatát teljesen megsemmisítené és Magyarországot egy csapásra az „egymillió maszekoló” országává tenné.

A tervezetben szerepel az, hogy maga a LÉT-HO is legyen progresszív, mint ahogy azt a szlogent is megtaláljuk, hogy kisebb és hatékonyabb állammal (és egyéb, „kampányszagú” ötletek is szerepelnek, amikre nem térnék ki) teremtsünk fedezetet. Az utóbbi ötlet csak egy szokásos rigmus, ami négyévente elhangzik, az előbbi pedig nem feltétlenül járna pozitív mérleggel, a kérdés pont annyi problémát generálna, mint amennyit megold. A jelenleg létező támogatások, az óvodáztatási támogatás, gyes, családi adókedvezmény, az iskolázatogatásért cserébe járó családi pótlék vagy a közmunkaprogram eltörlése pedig lényegében az összes olyan ösztönző hatás rendszerbe építését lehetetlenné tenné, ami jelenleg (persze kérdés, hogy milyen áron) segíti a szegénységből való kilábalást vagy családpolitikai célokat szolgál.

A javaslattal nem az a legnagyobb probléma, hogy elméletileg is megvalósíthatatlan lenne. Sajnos nem ez a helyzet, hiszen így egy mozdulattal le lehetne söpörni az asztról. Úgy-ahogy „kijön a matek”, átcímkezésével és a jövedelmek átcsoportosításával működőképesé lehet tenni rövidtávon. Hosszú távon azonban a javaslat megvalósulása katasztrófális következményekkel járna. Már a legolcsóbb eset, ahol nincs jelentős átcsoportosítás és a fedezet jelentős részét csak átcímkezés biztosítja, is pusztító hatású lenne. A lecsúszó rétegek bármilyen ösztönzése ellehetetlenülne, itt az egyetlen kapocs az állam és az állampolgár között a „vegetálási pénz” lenne. Eközben az alsó középosztályt sikeresen kiszorítaná a munkából, illetve drasztikusan növelné az alacsony keresetű munkavállalókat alkalmazó munkáltatók által fizetendő bértömeget, akik így hamarosan más ország után néznének. A „finomhangolt” megoldások még pusztítóbbak: itt már a LÉT-pénzen kívül szociális ellátás is járna, persze a munkát terhelő adókkal és ködös „kölségvetési lefaragásokkal” fedezve.

Erről az ötletéről azért nehéz írni, mert semmi valóságalapja sincs. Nem várható el az államtól, hogy ő biztosítsa az emberek jövedelmének többségét, nem várható el a munkáltatótól, hogy a nettó bér háromszorosát fizesse be az államnak a munkavállaló után, nem várható el a munkavállalótól, hogy 200 forintos órabérért dolgozzon és nem várható el a jelenleg segélyeken tengődőktől sem, hogy kitörjenek a szegénységből ösztönzés nélkül. Mégis muszáj erről írni, mert az ötlet tudományos álcája komoly veszélyeket rejt. Hisz a marxizmus elmélete is csak addig volt veszélytelen, míg nem vették komolyan, az alkalmazásának viszont már szörnyű következményei voltak. Ezért fontos, hogy a tudós elegendő felelősségérzettel rendelkezzen, amikor kiad egy munkát a keze közül. Hiszem, hogy a 25-50-75 című tanulmány kiadásakor ez nem valósult meg.